

Акад. ЛЈУБЕН ЛАПЕ
(1910—1985)

Професорот Лјубен Љапе беше виден македонски академик, научник, педагог и општественик.

Неговата биографија започнува во Прилеп на 11 октомври 1910 година, пред згинувањето на османската доминација во Македонија.

Тој ѝ припаѓа на генерацијата македонска интелигенција која созрева во предвечерјето на Втората светска војна.

Потекнува од сиромашно работничко семејство. Основно и средно образование завршил во Прилеп и Битола. Драматичните настани од поновата македонска историја проткаени со љубовта кон сопствениот народ и несомнениот афинитет кон историската наука го одвеле младиот прилепски средношколник на Белградскиот Филозофски факултет. Таму дипломирал во 1936 година.

Неговата тогашна прогресивна насоченост гравитирала кон идеолошката платформа на КПЈ. Оттаму и дверите на вработувањето за него останале затворени сè до 1940 година кога бил назначен за суплент во гимназијата во Подгорица (ден. Титоград). Таму го затекнала капитулацијата на Кралството Југославија.

Во предвоениот период, уште како студент во Белград активно се вклучил во напредното студентско движење. Кусо време бил претседател на студентското друштво во Прилеп. По дипломирањето, немаштијата, ублажена со повремениот хонорарна работа во Трговското училиште, му го загрозила здравјето, но не ја пасивизирала неговата дејност сред

прогресивната младина во Прилеп во бурните предвоени години. Бил учесник во бројни акции од културно-просветен и политички карактер. Посебно се активирал во изборите од 1938 година заедно со својот близок пријател, народниот херој Рампо Левката.

За време на окупацијата бил поставен за професор во Струмичката гимназија, а потоа префрлен во Бугарија каде службувал во Елхово и Панаѓуриште. Поради своите погледи гарнирани со материјална и морална поддршка на НОБ, како и поради евидентната борбена актива на брат му Владо Лапецот—Кордата, Љубен Љапе бил под постојата примотра на бугарската полиција. На крајот тоа го одвело во бугарскиот концентрационен логор „Чучулигово“.

Вториот, најрелевантен дел од неговата животна историја е сврзан со четириесетгодишниот слободен развој и растеж на нашата социјалистичка заедница. Токму тогаш доаѓа до израз и блеснува со максимална светлина личноста на Љубен Лапе во наставната, научната и културната сфера.

Веднаш по ослободувањето се нашол во челните редови на малубројната повоена македонска интелигенција. Во ноември 1944 година бил назначен од Президиумот на АСНОМ за прочелник на Просветниот оддел при Обласниот НОО во Битола. Од јануари 1945 до јули 1946 година бил помошник министер во Министерството за просвета на НРМ. Во август—септември 1946 година бил шеф на Кабинетот на Претседателството на владата на НРМ.

Тогаш се раскрилуваат неговите несомнени организаторски квалитети. Доверената одговорна задача околу организирањето на школството и просветата во НРМ, заедно со своите колеги, успешно ја реализирал. Посебно доаѓаат до израз неговите вонредни заслуги при втемелувањето на низа високообразовни и научни институции во Републикава како што се Педагошката академија (ВПП) „Климент Охридски“ во Скопје, Филозофскиот факултет, Архивот на Македонија и Институтот за национална историја.

Во јули 1946 година станува член на Матичната комисија за основање на Филозофскиот факултет во Скопје. Оттаму тој се вбројува во редот на основачите на Филозофскиот факултет — јатката на сегашниот Универзитет „Кирил и Методиј“ во Скопје. Воедно, тој е основоположник на Катедрата за историски науки.

Во декември 1946 година бил избран за предавач по предметот Историја на македонскиот народ, а во декември 1949 година, по одбранетиот хебилитационен труд, бил унапреден во доцент. Во 1957 година бил избран за вонреден, а во 1964 година за редовен професор на Филозофскиот факултет во Скопје.

Во периодот 1952—1956 бил и директор на ИНИ. Неколку пати бил шеф на Катедрата за историја.

Во 1972 година проф. Љубен Лапе е избран за дописен, а во 1976 година за редовен член на МАНУ.

До 1979 година активно е вклучен во наставно-образовниот процес на II степен на студии на Филозофскиот факултет во Скопје.

Проф. Љубен Лапе е еден од иницијаторите и основоположниците на Сојузот на друштвата на историчарите на СРМ. Поради своите заслуги во развојот и растежот на Сојузот беше избран за доживотен почесен претседател на Сојузот на друштвата на историчарите на СРМ.

Тој беше еден од основачите на двете историографски списанија во Републикава: „Гласник на ИНИ“ и „Историја“. Воедно е основач на Семинарската библиотека за историја на Филозофскиот факултет, како и на Библиотеката на ИНИ. Поаѓајќи од неговиот благороден донаторски чин, како и од неговата грижа за збогатување на книжниот фонд, а првенствено од неговите вонредни заслуги за развојот и растежот на групата и за нејзините високи дострели на наставен и научен план, Наставно-научната студиска група за историја, во знак на трајно одбележување на неговиот придонес, на 16 декември минатата (1984) година формира библиотичен фонд со неговото име.

Проф. Љубен Лапе одигра крупна улога и при втемелувањето на III степен на студии од Историјата на македонскиот народ при Филозофскиот факултет во Скопје. Докрај остана вклучен во наставно-образовниот процес на постдипломските студии.

Проф. Љубен Лапе поседуваше вонредни педагошки квалитети. Неговиот близок, покровителски, патерналистички однос кон своите помлади колеги и студенти ја потенцираше неговата широкоградост. Во наставно-образовниот процес на Филозофскиот факултет, имајќи го предвид и III степен, беше вклучен во последниве четири децении. Воедно беше активен учесник на семинарите за стручно усовршување на наставниот кадар по историја. Негови воспитаници беа бројни генерации студенти, цела плејада магистри и доктори на науки. Во 1971 година стана добитник на републичката награда „Климент Охридски“ за постигнати врвни резултати од областа на воспитувањето и образованието.

Академикот Љубен Лапе беше корифеј на современата македонска историографија. Нему му припадна пионерската улога, меѓу првите да ја трасира правилната насока на современата македонска историографска мисла.

Истражувал во бројни домашни и странски архиви и библиотеки (Скопје, Белград, Загреб, Париз, Лозана, Женева, Москва, Ленинград, Софија).

Неговиот научен опус го красат над 200 библиографски единици. Во фокусот на неговиот научен интерес беше македонската историја, а главна преокупација му беше историскиот развојот на македонскиот народ во XVIII, XIX и XX век. Оттаму никнаа бројни негови значајни студии од оваа проблематика.

Воедно, проф. Љ. Лапе беше коавтор на првата програма за историја на македонскиот народ во гимназиите (1945 г.), како и автор на познатата периодизација на историјата на македонскиот народ. Тој е автор на првите текстови за историјата на македонскиот народ во југословенските енциклопедиски изданија, како и автор на текстовите од областа на македонската историја во колективниот труд на југословенската историографија, двотомната публикација „Историја народа Југо-

славије“. Покрај тоа, беше автор и на Краткиот преглед на македонската историја, како и на двотомниот прирачник „Одбрани текстови за историјата на македонскиот народ“, кој доживеа три изданија. Тој е автор и на посебни книги архивска документација, кои придонесуваат за расветлување на темните страни од нашето историско минато.

Проф. Љубен Лапе беше еден од авторите и редакторите на капиталното остварување на современата македонска историографија, тротомната Историја на македонскиот народ (1969 г.)

Тој е еден од авторите на двотомната репрезентативна публикација „Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава“ (1981 г.)

За своите високи научни дострели и за крупните заслуги за развојот и растежот на современата македонска историографија, проф. Љ. Лапе стана дописен, а потоа и редовен член на Македонската академија на науките и уметностите.

Акад. Љ. Лапе има врвни заслуги и за развојот на македонската архивистика.

Учествувал со свои реферати на меѓународни конгреси, како и на конгресите на историчарите на Југославија. Речиси нема историографски собир кај нас во кој не бил вклучен и проф. Лапе како претседател или член на Организациониот одбор. Оттаму неговото име е присутно во редакцијата на бројни зборници.

Акад. Љ. Лапе има оптимални заслуги и за рецензирањето на бројни историографски монографии. Тој бил рецензент на повеќе значајни остварувања на современата македонска историографија.

Проф. Љ. Лапе пројавил значајна активност и на општествен план. Меѓу другото, бил претседател или член на бројни републички, сојузни, академски и меѓакадемски одбори, комисии и сл.

Неговата импресивна дејност му донесе врвни републички општествени признанија и награди. Покрај веќе споменатата награда „Климент Охридски“, тој е носител и на највисокото републичко општествено признание, Наградата „11 Октомври“ за животно дело (1972 г.), на републичката награда „Гоце Делчев“ (1979 г.), како и на Наградата „9 септември“ на родниот град Прилеп за животно дело (1977 г.).

Покрај тоа, проф. Љ. Лапе е одликуван со Орден заслуги за народ од II ред, со Орден на трудот II ред, со Лениновниот спомен—медал од Президиумот на Врховниот совет на СССР, како и со Орден на Републиката со златен венец (1978 г.)

Сето тоа претставува јавна општествена верификација за високите дострели на акад. Љубен Лапе на научно, педагошко и општествено поле. Тоа говори за длабоко осмислен животен пат и крупно дело—достойно за респект.

Димитар ДИМЕСКИ